

Botanikdagarna i Medelpad

Ett åttiotal förväntansfulla botanister tog sig i somras till Medelpad för årets botanikdagar. De blev inte besvikna!

HANS THULIN

Värddar för årets botanikdagar (29 juni – 3 juli) var en grupp entusiastiska botanister från Medelpad. Vi bodde utmärkt på Ålsta folkhögskola i Fränsta, otroligt vackert belägen i Ljungans dalgång.

Haveröturen

Denna tur tog oss till Medelpads tak och vi befann oss över högsta kustlinjen. Här har man konstaterat fynd från stenålderns jägartid längs de stora sjösystemen och på höjderna finns skogsbyar som koloniserades av finnar under 1600-talet.

Efter ett första stopp i Hermanboda i Borgsjö socken och den klassiska lokalen för skarptandad daggekåpa *Alchemilla oxyodonta* kom vi så till Byberget i Haverö socken. Detta är ett sydväxtberg som hyser ännu en klassisk lokal – smällvedeln *Astragalus penduliflorus*, en brandgynnad art med sina närmaste förekomster i Mellan-europas berg. Ursprungliga fyndorten ligger uppe på berget. Vi beundrade en vackert blommande

förekomst vid bergets fot och fick höra den spännande historien om skolgossen Pål Grelson som 1879 fann den vackert gulblommiga växten i den brända sluttningen på Byberget. Växten förevisades för lektor Collinder i Sundsvall och så blev lokalen känd och botanister började vandra hit. Men historien var inte slut härmed. Apotekaren Adler i Fränsta påstod sig några år senare ha grävt upp samtliga exemplar och sålde dem till hugade botanister för två kronor styck! De ibland skojfriska guiderna påstod att riksdagsman Karl Staaf med flera blev irriterade när de hörde om tilltaget så initiativ togs till vår första naturvårdslagstiftning och även till Naturskyddsföreningen.

Färden gick vidare till Råsjöbrännan där vi fick en engagerande föreläsning av Tomas Rydkvist från länsstyrelsen i Västernorrland om den omfattande naturvårdsbränningen av talldominerad skog som utfördes här i augusti i fjol. Vi fick höra om brandens betydelse för den biologiska mångfalden i nordliga skogar. Vi vandrade runt i brandfälten och iakttog de första spirande kärlväxterna och brandgynnade mossor. Ute på angränsande myrvidder fanns fina exemplar av varglav *Letharia vulpina* på torra tallar. Fina toppmurklor *Morchella elata* såg vi också, liksom doftticken *Haploporus odoratus* på en sälg.

Smällvedel *Astragalus penduliflorus* blommande vackert vid Bybergets fot. Arten har fått sitt svenska namn av de uppblåsta, tunnväggiga baljorna som spricker upp med en liten smäll om man trycker på dem. *Astragalus* är för övrigt ett av jordens artrikaste växtsläkten, ungefär 1750 arter finns det!
Foto: Margareta Edqvist.

Turens sista stopp gjordes vid Råsjön i Haverö socken. Här förevisades vi skogsrör *Calamagrostis chalybaea* invid en idyllisk liten skogså i en granskog. Vi fick höra om artens märkliga mellansvenska utbredning och tydligen gillar den fuktig miljö. Den sällsynta tågstarren *Carex tenuiflora* hittade vi också.

Ett extrastopp gjordes strax efteråt vid en liten vägkorsning med köseven *Agrostis clavata*. Vi fick lära oss hur man skiljer den från rödven *A. tenuis*, som den här växte tillsammans med. Köseven och skogsrör hör till de fyra sällsynta ”ryssgräs” som finns i Medelpad. De andra är glesgröe *Glyceria lithuanica* och sötgräs *Cinna latifolia*.

Kustturen

I vackert sommarväder styrdes nu kosan ner mot kusten. Första stoppet blev dock redan vid Kälsta i Stöde socken, en brant sydvänd sluttning på Ljunganåsen. Lokalen är ett naturminne och här fick vi bekanta oss med en verklig sevärighet – rysk drakblomma *Dracocephalum thymiflorum*. Collinder uppgav i sin landskapsflora från 1909 att arten fanns både här och i angränsande socknar, men nu finns bara denna enda lokal kvar i Medelpad. Sällskap hade drakblomman av grusviva *Androsace septentrionalis* – nu dock till stor del överblommad.

Stavreviken ligger vid Ljustorpsåns mynning i Indalsälven. Här utforskade vi en deltabildning med sandbankar, mjälstränder och tidvis avsnörda vattensamlingar. Några bestånd av klådris *Myricaria germanica* beundrades. Före Indalsälvens reglering på 1950-talet var klådriset betydligt vanligare efter älven. Tydligtvis spelar svängningar i vattenflödet roll, då extremt höga flöden på senare år gynnar arten. Ute på sandbanken fann vi också ävjepilört *Persicaria foliosa*, ävjebrodd *Limosella aquatica*, fyrling *Tillaea aquatica* och sylört *Subularia aquatica*. In mot land fanns stora bestånd av mandelpil *Salix triandra*.

Före lunch begav vi oss längre ut mot Indalsälvens mynning och bekantade oss med Tolvösandén. Här finner vi den typiska medelpadiska grålskogen och vi vandrade genom vackra lundar med bland annat nordisk stormhatt *Aconitum lycoctonum* och sydliga arter som desme-

Rysk drakblomma *Dracocephalum thymiflorum*.

Foto: Hans Thulin.

knopp *Adoxa moschatellina*, smånunneört *Corydalis intermedia* och gullpudra *Chrysosplenium alternifolium*.

I en torrbacke mötte oss bergviolen *Viola collina* med sina sommarblad och inte långt därifrån en annan sällsynt representant för violfamiljen – skuggviol *Viola selkirkii*.

Eftermiddagen vandrade vi på Södra Myckelängs ängar. Denna del av Tynderö socken ingår i ett kalkpåverkat område och vi noterade vackert blommande ängsgentiana *Gentianella amarella*, vildlin *Linum catharticum*, darrgräs *Briza media* och rosettjungfrulin *Polygala amarella*. Vi fann även vågbladig daggkäpa *Alchemilla cymatophylla* samt strandsnärlja *Cuscuta europaea* ssp. *halophyta* i ett stenröse.

Sista lokalen för dagen blev Ljustorpsån vid Lögdö bruk i Hässjö socken. Här finns en rad raviner och nipor och stränderna omvandlas hela tiden beroende på flödets storlek. Här trivs två intressanta arter: älvsallat *Mulgedium sibiricum* och sötgräs *Cinna latifolia*. Älvsallaten beskrevs första gången från Selångersån i Medelpad och den föredrar oregrerade skogsåar. Det konkurrenssvaga sötgräset med sina breda kumarindoftande blad har sin huvudsakliga utbredning i Medelpad.

En bonuslokal fick vi i Stöde där vi i en vägen fick beskåda ett rejält bestånd av blårapunkel *Phyteuma nigrum*.

Borgsjöturen

Den tredje turen tog oss till Ljungandalens järnåldersbygder med ett besök på en fåbodvall dessutom. Borgsjö kyrka passerades och den gör verkligen skäl för epitetet Sveriges vackraste rokokokyrka.

Första mål blev Getberget i Torps socken. Vid foten av detta diabasberg finns ett verkligt fint rikkärr med åtskilliga orkidéer, bland annat blodnycklar *Dactylorhiza incarnata* ssp. *cruenta*, och dess hybrid med skogsnycklar *D. incarnata* var. *cruenta* × *maculata* ssp. *fuchsii*. Här fann vi också myrull *Eriophorum brachyantherum* och näbbstarr *Carex lepidocarpa*.

Färden gick vidare till Långberget, en rejäl sumpskogsklokal med fint blommande lapp-ranunkel *Ranunculus lapponicus*, fjällskräp *Petasites frigidus* och glesgröe *Glyceria lithuanica*.

Svartberget blev nästa anhalt. Här fann man i föl ett hundratal plantor av svedjenäva *Geranium bohemicum*. Några år tidigare hade här granskogen avverkats och marken beretts. I år hittade vi sju ex och dessa blev livligt fotograferade ur alla vinklar med alla sorters objektiv. Svedjenävan är ju en klassisk art för brända skogar, men här växte den på toppen av ett solvarmt hygge på ett diabasberg utan föregående brand.

Nu för vi norrut och fick oss till livs en av landskapets vackraste och intressantaste vägkantlokaler – Ensillre "Långsyna" i Borgsjö socken. En lång rad arter noterades under flera hundratals meter vägkant, de flesta kalkgynnade: skogsklocka *Campanula cervicaria*, fågelstarr *Carex ornithopoda*, huvudstarr *C. capitata*, smaldunört *Epilobium davuricum*, dvärglumner *Selaginella selaginoides* och hundratals brudsporrar *Gymnadenia conopsea*. På sluttampen fann vi några intressanta arter: brunbinka *Erigeron acer* ssp. *politus* och gräslilja *Sisyrinchium montanum* med vackert blåviolettera blommor (se sid. 286).

Lunchen intogs på Granbodåsens naturreservat, en högt belägen fåbod med fin utsikt. Här har hackslätter bedrivits i hundratals år och

nu sker färbete på hösten. På försommaren blommar här fältgentiana *Gentianella campestris*. En mängd låsbräken *Botrychium lunaria* noterades liksom två fina ex av topplåsbräken *B. lanceolatum*. Bland många intressanta arter kan nämnas backruta *Thalictrum simplex*, grönkulla *Dactylorhiza viridis*, fjällskära *Saussurea alpina* och en sallatsfibbla *Hieracium* sect. *Prenantheroidea*.

Färden gick vidare mot ett annat naturreservat – Ensillre kalkbarrskog. Vi vandrade i ett litet avsnitt av den fuktiga kalkgranskogen mellan snitslar och beundrade ett antal skönheter och rariteter. Guckuskon *Cypripedium calceolus* blommade praktfullt i grupper och överblommad norna *Calypso bulbosa* visade sig i några ex med sina typiska blad. Vidare noterade vi den sirliga finbräken *Cystopteris montana* och ett exemplar av stor låsbräken *Botrychium virginianum*.

Den sista stoppet på denna tur blev Halmmyran – en spännande myr där vi fann en lång rad kalkgynnade orkidéer och halvgräs, som till exempel lappnycklar *Dactylorhiza majalis* ssp. *lapponica* och jämtstarr *Carex lepidocarpa* ssp. *jemtlandica*.

De tre mycket innehållsrika och trevliga dagarna i Medelpad var nu över ur botanisk synpunkt. Vi återvände till vår utmärkta förläggning där vi de två sista kvällarna förplögades med norrländska specialiteter – surströmming en kväll och grillfest med bland annat renstek den andra.

Vi återvände nog alla hem med fina naturupplevelser av det medelpadska landskapet, många med nya arter att minnas och med trevliga minnen från de välarrangerade aktiviteterna. Botanikdagarna i Medelpad blev en verklig fullträff!

Hans Thulin arbetar som infektions- och allmänläkare. Han är ordförande i Jönköpings Botaniska Sällskap och arbetar med färdigställandet av Södra Vätterbygdens flora.

Adress: Malmgatan 1, 562 42 Taberg
E-post: hans.thulin@swipnet.se